

بررسی تأثیر روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان بناب

دکتر اسداله خدیوی¹
دکتر علی‌نقی اقدسی²
مهناز صمدیان³

تاریخ دریافت مقاله: 1390/09/17

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: 1391/01/12

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی تأثیر شیوه‌های مطالعه (مردر⁴ و پرسیدن دو جانبه) بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صورت پذیرفت آزمودنی‌های این پژوهش شامل 80 نفر از دانش‌آموزان دختر سال اول متوسطه شهرستان بناب در سال تحصیلی 90-1389 بودند. که بوسیله روش نمونه‌گیری تصادفی 3 مدرسه انتخاب شد و از هر مدرسه، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب گردید. دو کلاس به عنوان گروه آزمایش و یک کلاس به عنوان گروه گواه انتخاب شدند ابتدا از آزمودنی‌های هر سه گروه پیش‌آزمونی اجرا شد و سپس آموزش روش‌های مهارت‌های مطالعه بر روی گروه‌های آزمایشی در مدت 8 جلسه 45 دقیقه‌ای اجرا گردید و در پایان پس از آزمون اجرا شد در این پژوهش مهارت‌های مطالعه به عنوان متغیر مستقل پیشرفت تحصیلی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهشی از آزمون t همبسته و ANCOVA استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به شیوه مهارت‌های مطالعه، با گروه کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: مهارت‌های مطالعه، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموزان متوسطه.

1- دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه‌الزهراء، تبریز، ایران.

2- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، گروه علوم تربیتی، تبریز، ایران.

3- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، دانشجوی کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، تبریز، ایران.

مقدمه

یکی از مشغله‌های اصلی بشریت در تمام دوران، توانا ساختن نسل آینده در اداره امور خویش و سپردن میراث فرهنگی بوده است، قسمت اعظم این وظیفه در ابتدا توسط خانواده انجام می‌شد و همزمان با گسترش جوامع و تقسیم کار وظیفه تعلیم و تربیت به نهاد آموزش و پرورش محول شده است. امروزه بر اثر پیشرفت روزافزون علوم و تکنولوژی و یافته‌های نوین روان‌شناسی تعلیم و تربیت، مفهوم آموزش و پرورش دگرگون شده و دامنه گسترش آن نیز افزایش یافته است. علمای تعلیم و تربیت را عقیده بر آن است بزرگترین وظیفه‌ی مدارس پرورش و توسعه‌ی قدرت تفکر و خلاقیت و توانایی‌ها و مهارت‌های یادگیری در کودکان است روش‌های صحیح مطالعه و درس خواندن یکی از مسائل بحث‌انگیز در دانش‌آموز می‌باشد زمانی که ما نحوه مطالعه و درس خواندن دانش‌آموز را در مدرسه، منزل یا سالن مطالعه، مورد مشاهده قرار می‌دهیم، متوجه می‌شویم که تفاوت‌های زیادی در روش یادگیری و مطالعه دانش‌آموز وجود دارد.

یکی از مسایل مهم در آموزش و پرورش، مسأله پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. پژوهش‌های صورت گرفته بالاترین رابطه بین استعداد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را نشان داده‌اند. با این حال، عوامل دیگری هم هستند که در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخالت دارند (غفوری، 1376).

شعاری‌نژاد (1376) در تعریف پیشرفت تحصیل می‌گوید: منظور از پیشرفت تحصیلی، پیشرفت یا عدم پیشرفت در کسب و یادگیری مجموعه مطالبی است که تحت عنوان درسی با مواد درسی در طی یک سال تحصیلی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. در سال‌های اخیر بیشتر بحث‌های مربوط به روش‌های مطالعه بوده است در واقع پیشرفت تحصیلی مورد انتظار در مهارت‌های مطالعه هم می‌باشند.

بنابراین با توجه به نقش یادگیری در پیشرفت تحصیلی، نحوه یادگیری در بین دانش‌آموزان نیز مورد توجه می‌باشد. آموزش روش‌های مطالعه به دانش‌آموزان می‌تواند در نحوه یادگیری آن‌ها نقش مؤثری داشته باشد. کاربرد فنون بهتر، مطالعه را آسانتر، سریع‌تر و لذت بخش‌تر می‌سازد. در نتیجه، علاقه‌ی خواننده نسبت به مطالعه افزایش می‌یابد و سبب می‌شود تا او به مطالعه‌ی بیشتر بپردازد، از خواندن مطالبی که باید بخواند دوری نکند، و در زمان کمتر مطالب بیشتری را بخواند (سیف، 1386).

اگر یکی از مشکلات تحصیلی، عدم آشنایی فراگیران با روش‌های صحیح مطالعه باشد، ممکن است بتوان آموزش این شیوه‌ها از موانع رشد تحصیلی فراگیران کاست. در بسیاری از جوامع سعی شده است به فراگیران در افزایش سرعت خواندن، دقت در مطالعه و درک مطلب از طریق آموزش روش‌های صحیح مطالعه کمک نمود. این کار نه تنها در ضمن آموزش صورت می‌گیرد بلکه دوره‌های کوتاه مدت و بلندمدت روش‌های درست مطالعه برای همه افراد علاقمند ایجاد می‌گردد (بالدوویچ، 1373).

بسیاری از دانش‌آموزان علی‌رغم اینکه ساعت‌ها وقت خود را برای خواندن درس‌ها صرف می‌کنند ولی در امتحانات و پرسش‌های شفاهی در کلاس و در سایر آزمون‌ها نتیجه دلخواه کسب نمی‌کنند و این مسأله

برای اولیاء، دبیران و خود دانش‌آموزان قابل تحمل نمی‌باشد و یکی از عواملی است که می‌تواند باعث کاهش انگیزه دانش‌آموز در پیشرفت تحصیلی شود بنابراین روش یا عادت صحیح مطالعه و درس خواندن یک عنصر و نیرو دهنده در فرایند تعلیم و تربیت از اهمیت بالایی برخوردار است (طوسی، 1385). دانش‌آموزانی که از راهبردهای صحیح مطالعه استفاده می‌نمایند موفقیت بیشتری دارند نسبت به دانش‌آموزانی که از راهبردهای صحیح مطالعه استفاده نمی‌نمایند، بیشتر از دانش‌آموزان ناموفق در هنگام مطالعه شرایط مطالعه، مطالعه فعال و سبک مطالعه را رعایت می‌نمایند. در پژوهش این محقق مشخص شد که بین معدل با رعایت شرایط مطالعه، روش‌های مطالعه فعال، سبک مطالعه، عادت‌های نامناسب مطالعه و راهبردهای یادگیری و مطالعه همبستگی معنی‌داری وجود دارد. بنابراین آموزش این راهبردها به دانش‌آموزان می‌تواند در حل مسأله افت تحصیلی و علاقمند کردن دانش‌آموزان به مطالعه، فوق‌العاده مؤثر باشد (درخشان، 1382).

روش‌های آموزش مهارت‌های یادگیری و مطالعه:

1. روش مردر:

یکی از روش‌های موفق در مطالعه و یادگیری، روش مردر¹ نام دارد (دانسرو، 1985). سرواژه مردراز حروف اول کلمات زیر تشکیل یافته است. حال و هوا²، درک و فهم³، یادآوری⁴، درک و هضم⁵، بسط و گسترش⁶ و مرور و پاسخ⁷. روش مردر صورت جدیدتر و تکمیل یافته تر روش پس ختام است و از نظریه‌ها پژوهش‌های روانشناسی خبرپردازی مشتق شده و لذا جنبه‌ی شناختی آن بیشتر است (گوتنز و همکاران، 1992).

- **حال و هوا:** منظور این است که پیش از شروع به مطالعه و یادگیری حال و هوای آن را پیدا کنید. یعنی سر حال و آماده یاد گرفتن باشید و تا پایان مطالعه آن حالت را حفظ کنید (سیف، 1380: 510).
- **درک و فهم:** در این مرحله بکوشید تا آنجا که ممکن است مطالبی را که می‌خوانید به طور عمیق درک کنید. از کم و کیف درک و فهم خود آگاه باشید و بخش‌هایی را که خوب نمی‌فهمید با علامت گذاشتن مشخص کنید تا در مراحل بعدی مجدداً به سراغ آنها بروید (منبع پیشین).
- **یادآوری:** در این مرحله آنچه را که در مرحله‌ی قبل خوانده و فهمیده‌اید به یاد آورید و از راهبردهای تفسیر، تخیل و تحلیل مفاهیم استفاده کنید.

-
1. Murder
  2. Mood
  3. Understand
  4. Recall
  5. Detect and Digest
  6. Expand
  7. Review and Respond

گوئتز و همکاران (1992) در رابطه با مرحله ی یادآوری از روش مردر گفته اند؛ "یادگیرنده نه تنها آنچه را که خوانده است به یاد می آورد بلکه آن را از طریق تفسیر، تخیل و تحلیل به مفاهیم کلیدی تغییر شکل می دهد" (گوئتز و همکاران، 1992: 467).

• **کشف و هضم:** در این مرحله به قسمت هایی که قبلاً خواندید و فهمیدید مراجعه کنید و به یادآوری آنها پردازید. به این منظور، آنچه را که جا گذاشتید یا غلط فهمیدید، کشف کنید و نیز به کشف سازمان مطالب پردازید.

• **بسط و گسترش:** مطالبی را که می خوانید بسط و گسترش دهید، یعنی به آنها شاخ و برگ بدهید و آنها را به مطالبی که قبلاً آموخته اید ربط دهید.

• **مرور کردن و پاسخ دادن:** مرور کردن و پاسخ دادن آخرین مرحله ی روش مردر است. فعالیت اصلی مرور کردن به یاد آوردن آموخته ها، توجه به نکات مهم و سعی در پاسخ دادن به سؤال های قبلاً طرح شده و تمرکز کردن بر هدف های یادگیری است. مرحله ی پاسخ دادن معمولاً پس از آنکه دانشجویان در امتحان یا آزمون مطلبی که خوانده اند شرکت کردند انجام می شود. نتایج آزمون باید به صورت بازخورد در مورد اثربخشی مراحل قبلی مورد استفاده قرار گیرد. هدف عمده ی این مرحله از یادگیری رفع نواقص راهبردهای مطالعه برای کاربردهای آتی است (سیف، 1380).

2. روش پرسیدن دو جانبه¹:

روش دیگری که به افزایش سطح فراشناخت و به بهبود روش مطالعه کمک می کند روش پرسیدن دو جانبه یا پرسیدن متقابل است. این روش را مانزو² (1979) ابداع کرده است (نقل از سیف، 1386). ما در اینجا خلاصه مراحل آن را از کوالی³ و مریت⁴ (1996) نقل می کنیم:

1. معلم به شاگردان می گوید هدف درس این است که به آنها کمک شود تا مطالبی را که می خوانند بهتر درک کنند. آنگاه معلم و شاگردان به نوبت یک جمله را می خوانند. بعد به ترتیب از یکدیگر سؤال می کنند. ابتدا شاگردان از معلم درباره ی جمله سؤالی می پرسند سپس معلم از شاگردان سؤال هایی درباره ی همان جمله می پرسد.

2. همه سؤال هایی که پرسیده می شوند باید به طور کامل جواب داده شوند، اما لازم نیست جواب سؤال های مربوط به اطلاعات واقعی بسط داده شوند. اگر شاگردان نتوانند سؤالی را جواب دهند معلم دلیل آن را جویا می شود.

1. Reciprocal Questioning (Request)

2. Manzo

3. Crawley

4. Merrit

3. هنگام جواب دادن به سؤال‌ها، معلم و شاگردان پاسخ‌های خود را با مراجعه به اطلاعات درون متن مستدل می‌سازند.

4. اگر شاگردان سؤال‌های سطح بالا بپرسند معلم می‌گوید "سؤال خوبی است. من باید پیش از جواب دادن به آن فکر کنم"، اگر سؤال‌های شاگردان در سطح پایین هستند صرفاً به آنها جواب می‌دهد. معلم با پرسیدن سؤال‌های سطح بالا شاگردان را به این کار تشویق می‌کند.

5. معلم و شاگردان تا هر وقت که لازم باشد به همین سبک به خواندن و سؤال کردن و پاسخ دادن ادامه می‌دهند (سیف، 1380).

نتایج پژوهش‌های انجام شده در باره تأثیر استفاده از روش‌های مطالعه بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی پژوهش‌های گوناگونی در باره چگونگی تأثیر استفاده از روش‌های مطالعه انجام گرفته نشان داده‌اند یادگیرندگانی که از روش‌های درست مطالعه استفاده می‌کنند در فعالیت‌های یادگیری خود به پیشرفت بیشتری دست می‌یازند. گارنر (1990).

واینستاین و هیوم (1998) نیز تعدادی پژوهش را با این نتایج ذکر کرده‌اند که معلمان می‌توانند از راه آموزش مهارت‌های مطالعه و یادگیری به دانش‌آموزان خود کمک کنند تا یادگیرندگان موفق‌تری باشند و در سرنوشت تحصیلی خود نقش فعال‌تری ایفا نمایند.

وولفلک (2004) فتسکوو مککور (2005) و اسلاوین (2006) به پژوهش‌هایی استناد می‌کنند که در آنها آموزش روش مردرد و روش‌های شبیه به آن در افزایش یادگیری دانش‌آموزان مؤثر شناخته شده است. همچنین کامکار (1376) در پژوهش خود نشان داد که استفاده از روش پس ختام در قوی و ضعیف شدن دانشجویان دانشگاه از لحاظ پیشرفت تحصیلی نیز مؤثر است.

در رابطه با روش پرسیدن دو جانبه پژوهش‌هایی وجود دارد که اثر بخشی آن را این روش مورد تأیید قرار داده است. از جمله بدیع چراغی (1380) در پژوهش خود تأثیر مثبت این روش را بر درک مطلب، یاد داری، و انتقال یادگیری در دانش‌آموزان دوره راهنمای تحصیلی نشان داده است. گوئتز الکساندر، و اش (1992) درباره تأثیر روش پرسیدن دو جانبه گفته‌اند این روش اگر هیچ تأثیری دیگری نداشته باشد، دست کم می‌تواند به پردازش متن کمک کند و دانش‌آموزان را برانگیزاند تا به مواد چاپی دقت بیشتری نشان دهد.

پژوهش‌هایی که تأثیر انفرادی روش‌های آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی را مورد بررسی قرار داده‌اند پژوهش‌هایی که تأثیر مشترک استفاده از این راهبدها را نیز بررسی و تأیید کرده‌اند. از جمله می‌توان به پژوهش‌های استوار (1381)، شقاقی (1382) و یوسفی مشهور و سیف (1385) اشاره کرد. همه این پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آموزش روش‌ها و فنون یادگیری و مطالعه به دانش‌آموزان و دانشجویان موجب عملکرد آنان در تکالیف درسی و افزایش پیشرفت تحصیلی‌شان می‌شود به طور ویژه، در پژوهش یوسفی مشهور و سیف (1385) تأثیر آموزش راهبردهای سازماندهی، علامت گذاری و

حاشیه نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داده اند دانش آموزانی که در کلاسهای آزمایشی به مدت 7 جلسه هریک از راهبرد های شناختی سه گانه (سازماندهی، علامت گذاری و حاشیه نویسی، و خلاصه برداری) را آموزش دیدند هم استفاده از این راهبردها را یاد گرفتند، هم آنها را به کار بستند و هم نسبت به دانش آموزان گروه گواه که از این آموزش بی بهره ماندند در آزمون مربوط با درک مطلب که از متنی که در اختیار آنان گذاشته شد به عمل آمد عملکرد بهتری داشتند.

به عنوان یک نتیجه گیری کلی از پژوهشهای انجام شده با روش های مختلف یادگیری و تفکر یا راهبردهای شناختی و فراشناختی، می توان گفت که اینها قابل آموزش اند یعنی معلمان می توانند چه به صورت مستقل و چه همراه با سایر درس ها این مهارتهای یادگیری را به دانش آموزان و حتی دانشجویان خود آموزش دهند. نکته دیگر اینکه، پس از آموزش، دانش آموزان و دانشجویان، به طور داوطلبانه از این راهبردها استفاده می کنند و این اقدام بر یادگیری و پیشرفت آنان تأثیر مثبت به جای می گذارد، و ولفک (2004) در این باره به معلمان توصیه می کند:

صرف نظر از نوع راهبردی که می خواهید دانش آموزانتان به کار بندند، باید به آنها در این باره آموزش بدهید. آموزش مستقیم، توضیح دادن، تبیین کردن، الگو دهی تمرین و بازخورد همه و همه لازم اند آموزش مستقیم راهبردهای یادگیری و مطالعه به ویژه برای دانش آموزانی که مشکلات یادگیری دارند و کسانی که زبان مادری آنان انگلیسی نیست مهم است.

برینزما¹ (2004) در تحقیق خود به ارتباط معنی داری بین پیشرفت تحصیلی و فرایند پردازش اطلاعات از طریق به کارگیری فنون مطالعه دست یافته است. بنابراین انتظار می رود آموزش مهارت های مطالعه و یادگیری در پیشرفت تحصیلی نقش داشته باشد.

به اعتقاد سیف (1380) ابزارهای یادگیری روش های مطالعه بهتر هستند که تحت عنوان فرایندهای حافظه نیز در سه دسته عمده تکرار و مرور، بسط و گسترش و سازمان دهی، طبقه بندی می شوند. اگر دانش آموز بداند که برای آموختن چه باید بکند و چه مهارتهایی را به دست آورد علی رغم همه کاستی ها و کمبودهای بیرونی بر دشواری ها غلبه خواهد کرد راهبردهای گوناگون به پیامدهای یادگیری مختلف و سطوح گوناگون موفقیت منجر خواهد شد. دانش آموزانی که مهارتهایی را کسب می کنند بیشتر انتظار موفقیت دارند و در نتیجه به انجام تکلیف و به دست آوردن موفقیت اصرار خواهند داشت. مهارت مطالعه به عنوان ابزار یادگیری به یادگیرنده کمک می کند تا اطلاعات تازه را برای ترکیب با اطلاعات قبلاً آموخته شده و ذخیره سازی آنها در حافظه دراز مدت آماده کند. وقتی که یادگیرنده با آموزش مهارت های مطالعه در یادگیری کسب توفیق کند از این راه رضایت خاطر نصیب او شده و در او نسبت به یادگیری بیشتر ایجاد انگیزه می شود.

نجفی (1387) در تحقیقی که روی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه شهر اصفهان انجام داد به این نتیجه دست یافت روش پرسیدن دو جانبه علاوه بر افزایش عملکرد تحصیلی موجب ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان شده است.

در پژوهش دیگر عبدالله زاده (1377)، تحت عنوان بررسی شیوه‌های مختلف مطالعه میزان اثر پذیری آن بر دانش‌آموزان دوره راهنمایی متوسطه استان سمنان پرداختند حاکی از آن بود که روش آموزش مطالعه در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است و در نتیجه این آموزش روش مطالعه را باید از دوره ابتدایی نسبت به آشنا نمودن دانش‌آموزان با روش‌های اصول صحیح مطالعه همت گماشت.

مطالعه خدیوزاده و همکاران (1383) نشان داد که راهبردهای مطالعه در دانشجویان مشروط و غیرمشروط با یکدیگر تفاوت معنی داری دارد و این راهبردها در دانشجویانی که سابقه مشروط شدن نداشتند، بهتر بود.

یافته‌های پژوهش فریدونی مقدم و چراغیان (1387) ارتباط مثبت و معنی‌داری را بین عادات مطالعه افراد و وضعیت تحصیلی آنها نشان داد. پیشرفت تحصیلی و دستیابی به هدف‌های آموزشی مستلزم وجود عوامل متعددی است که یکی از این عوامل بدون تردید مهارت‌ها یا عادات مطالعه افراد می‌باشد. بدیهی است که با بهبود روش مطالعه افراد، میزان به یادسپاری و یادآوری آنها نیز بهبود یافته که با ارتقاء و بهبود این دو مهارت، در نتیجه عادات صحیح مطالعه، عملکرد تحصیلی آنها نیز بهبود می‌یابد. پژوهش‌هایی که درباره اثر بخشی روش مطالعه مشارکتی انجام گرفته (از جمله مک دونالد و همکاران، به نقل اسلاوین، 1991) نشان داده‌اند دانش‌آموزانی که با استفاده از روش مشارکتی مطالعه می‌کنند از کسانی که مطالب را برای خودشان مطالعه می‌کنند یا صرفاً به مطالعه مطلب می‌پردازند، بیشتر می‌آموزند و آموخته‌ها را برای مدت طولانی تری در یاد نگه می‌دارند. در روش مطالعه مشارکتی برای هر دو نفر شرکت کننده مؤثر است، اما جالب اینجاست که همواره سهم توضیح دهنده از یادگیری بیشتر از سهم گوش دهنده است (سیف، 1380).

نتایج تحقیق قائدی (1381)، نشان می‌دهد که: بین میزان یادگیری با روش‌های مطالعه مردر و روش سنتی پاراگراف خوانی در کلاس‌های اول مدارس راهنمایی در درس دینی، تفاوت معنی‌دار وجود دارد. عبارتی دانش‌آموزانی که با روش مطالعه مردر مطالعه می‌کنند، نسبت به دانش‌آموزانی که با روش سنتی پاراگراف خوانی مطالعه می‌کنند، عملکرد بهتری از خود نشان می‌دهند. بنابراین، آموزش این راهبردها به دانش‌آموزان می‌تواند در حل مسأله افت تحصیلی و بی‌علاقه بودن دانش‌آموزان به مطالعه و کتابخوانی، فوق‌العاده مؤثر باشد.

بایلر¹ و اسنومن¹ (1993) پژوهش‌هایی را نقل کرده‌اند که در آنها اسکات پاریس² و همکارانش در سال‌های 1984 و 1986 به دانش‌آموزان کلاس‌های سوم و پنجم مهارت‌های شناختی و فراشناختی را

آموزش دادند. نتایج این پژوهش‌ها معلوم کرده اند که دانش‌آموزانی که این گونه مهارت‌ها به آنان آموزش داده شده (گروه آزمایش)، در قیاس با دانش‌آموزانی که از آموزش این مهارت‌ها بی بهره ماندند (گروه گواه)، در توانایی خواندن و فهمیدن مطلب جلوتر بودند. همچنین دانش‌آموزان گروه آموزشی از دانش‌آموزان گروه گواه نسبت به استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی و فواید آنها آگاهی بیشتری کسب کردند.

از پژوهش‌های دیگر می‌توان به پژوهش متولی (1376) که به صورت پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته روانشناسی تربیتی انجام گرفته است اشاره کرد. در این پژوهش تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن، درک مطلب، و سرعت یادگیری دانش‌آموزان کلاسهای اول دبیرستانهای دخترانه شهرستان فردوس مورد تأیید قرار گرفت.

از پژوهش‌های دیگر می‌توان به پژوهش متولی (1376) که به صورت پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته روانشناسی تربیتی انجام گرفته است اشاره کرد. در این پژوهش تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن، درک مطلب، و سرعت یادگیری دانش‌آموزان کلاسهای اول دبیرستانهای دخترانه شهرستان فردوس مورد تأیید قرار گرفت.

امامقلی زاده (1378) در تحقیق خود با عنوان «بررسی تأثیر آموزش شیوه‌های مطالعه در یادگیری علوم اجتماعی دانش‌آموزان پسر سال دوم متوسطه نظام جدید شهرستان بابل» به این نتایج رسید که، بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به روش پس ختام با گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین، بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به شیوه ی برنامه ریزی با گروه کنترل نیز تفاوت معنی داری وجود دارد. اما در مقایسه گروه آموزش دیده به شیوه ی دقیق خوانی با گروه کنترل چنین تفاوتی مشاهده نشد.

اگر چه عوامل زیادی در پیشرفت تحصیلی مؤثرند اما وقتی سخن از پیشرفت تحصیلی به میان می‌آید اغلب توجه‌ها به روش مطالعه به عنوان عامل مؤثر در این پیشرفت معطوف می‌شود. در این پژوهش تأثیر روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار می‌گیرد سؤال اصلی پژوهش این است آیا روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش مؤثر دارد؟ در واقع با انجام این تحقیق و پاسخ به این سؤال می‌توان تا حدودی نقش روش‌های مطالعه در پیشرفت دانش‌آموزان را کشف و در جهت تقویت آن گام برداشت.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع شبه تجربی می‌باشد. با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با یک گروه کنترل به شرح زیر تدوین شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان‌های

1. Snowman
2. Scott Paris

مدارس شهر بناب بوده اند که تعداد آنها در سال تحصیلی 1389، 850 نفر بود. حجم نمونه آماری دانش‌آموزان با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی 80 نفر شد از بین دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان مدارس شهر بناب از سه دبیرستان موجود، به صورت تصادفی سه کلاس انتخاب گردید.

Yb	X1	ya
Yb	X2	Ya
Yb	X	ya

علائم در طرح فوق به شرح زیر است:

X1 گروه آزمایشی مربوط به متغیر مستقل روش مطالعه مردر

X2 گروه آزمایشی مربوط به متغیر مستقل روش مطالعه پرسیدن دو جانبه

X گروه گواه

Yb پیش آزمون

Ya پس آزمون

توضیح اینکه پیش‌آزمون در سه کلاس دخترانه متوسطه اجرا شد. سپس متغیرهای مستقل در کلاس‌های که با گمارش تصادفی برگزیده شده بودند به مورد اجرا گذاشته شد بعد از گذشت جلسات آموزشی پس آزمون مقایسه $D=ya-yb$ محاسبه گردید بدین ترتیب تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش تحقیق هم چنان که گفته شده شبه تجربی است یعنی حجم نمونه از جامعه واقعی انتخاب شده با گمارش تصادفی گروه‌ها اجرا شده است.

برای اجرای تحقیق دو نوع روش مطالعه (مردر و پرسیدن دو جانبه) به کلاس‌های منتخب ارائه شد در ابتدا و پایان اجرای یک سطح از متغیر مستقل یک نوع روش مطالعه و میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد اندازه‌گیری قرار گرفت از آن جا که تحقیق بعد از نیمسال اول سال تحصیلی به بعد موکول شد در طول نیمسال اول سال تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس روش خودشان به مطالعه پرداختند یعنی تا امتحانات دی ماه، که پژوهش پس از آن شروع شد هیچ گونه کار به خصوصی در کلاس‌های منتخب اعمال نشده بود و دانش‌آموزان این کلاس‌ها طبق شیوه مطالعه خود یاد می‌گرفتند.

از گروه آزمایش و کنترل ابتدا پیش‌آزمون یعنی امتحانات نیم سال اول اجرا شد نتایج این آزمون نشانگر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان طبق شیوه رایج خودشان بود (البته پیش‌آزمون معدل نیمسال اول است). سپس دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش یکی از گروه‌ها به شیوه مطالعه مردر و گروه دیگر به شیوه پرسیدن دو جانبه در 8 جلسه آموزش دیدند در پایان سال تحصیلی معدل پایان ترم هر سه گروه را از مسئولان مربوطه دریافت نموده و تحت عنوان پیشرفت تحصیلی یا یکدیگر مقایسه کردیم تا در این تحقیق بتوانیم به این پاسخ دست یابیم که پیشرفت تحصیلی کدام گروه بیش از سایرین بوده است و آیا روش‌های آموزش مطالعه در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخیل بوده است؟

جدول 1. برنامه جلسات آموزش مهارت‌های مطالعه

جلسات	برنامه آموزشی
اول	مقدمه‌ای در رابطه تعریف مطالعه، مزایا، ضرورت، هدف و انگیزه
دوم	بیان شرایط صحیح مطالعه، تصویر ذهنی مثبت، علاقه، زمان و مکان مناسب برای مطالعه، برنامه‌ریزی، زمان‌بندی و تمرین
سوم	مروری بر آسیب‌شناسی مطالعه، ذکر شیوه‌های غلط مطالعه (همچون مطالعه حین خستگی، بلند خواندن و...) و دلایل اشتباه بودن آنها
چهارم	روش افزایش سرعت مطالعه، شیوه‌های درست خواندن و پرهیز از برگشت و سرگردانی چشم و انجام تمرین‌های لازم
پنجم	شیوه‌های تقویت تمرکز و توجه، انجام تمرین‌های لازم و اصول موفقیت در امتحانات
ششم	برنامه ریزی درسی و اصول موفقیت در امتحانات
هفتم	معرفی انواع حافظه و علل فراموشی و ناتوانی در یادآوری در هر کدام از مراحل حافظه.
هشتم	روش مطالعه مردردر یک گروه آزمایش و روش پرسیدن دوجانبه در گروه آزمایش دیگر

یافته‌ها

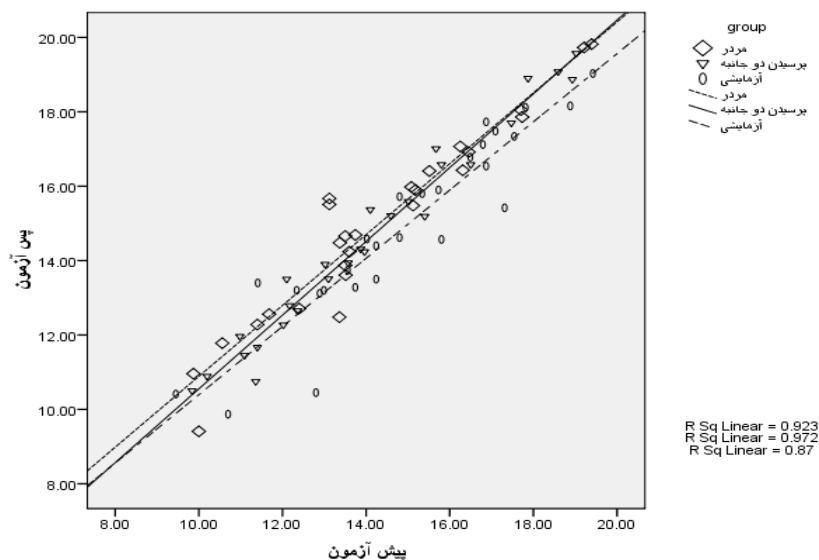
فرضیه: روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد.

برای آزمون فرضیه برای حذف اثر پیش آزمون از آزمون ANCOVA استفاده شد. جدول‌های زیرنتایج این تحلیل را نشان می‌دهند. قبل از اجرای آزمون ANCOVA مفروضه همسانی واریانس‌ها از طریق آزمون لون مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج آزمون نشان می‌دهد که f محاسبه شده (2.593) با درجه آزادی صورت 2، مخرج 77، در سطح آلفای 0.05، از f جدول (3.11) کوچکتر است. فرض صفر تایید می‌شود می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین واریانس‌های سه گروه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. یعنی مفروضه همسانی واریانس‌ها وجود دارد.

بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته

نمودار 1. رابطه خطی بین متغیر وابسته

با بررسی نمودار می توان نتیجه گیری کرد که بین دو متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته رابطه خطی وجود دارد، چون به نظر می رسد که شیب های خط رگرسیون تا حدی موازی می باشند.

بررسی همگنی شیب رگرسیون

با توجه به تحلیل جدول زیر تعامل بین پیش آزمون و گروه $p=0/629$ است از $0/05$ بزرگ تر است و معنی دار نمی باشد مطمئنا بالاتر از نقطه برش می باشد. در واقع به این معنا است که مفروضه همگنی شیب رگرسیون وجود دارد و می توان از تحلیل ANCOVA استفاده نمود.

جدول 2. آزمون اثرات بین آزمودنی ها

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	f	سطح معنی دار
مدل اصلاح شده	478.108	5	95.662	184.235	.000
عرض از مبدا	2.754	1	2.754	5.306	.024
گروه	.257	2	.128	248	.781
پیش آزمون	470.531	1	470.531	906.576	.000
پیش آزمون*گروه	.485	2	.242	.467	.629
خطا	38.407	74	.519		
کل	18099.58	80			
کل اصلاح شده	516.515	79			

($R=.921$ = مجذور R تعدیل شده) $R=.926$

جدول 3. آزمون ANCOVA متغیر وابسته: پس آزمون

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	f	سطح معنی دار	توان دوم مجذور اتای جزئی
مدل اصلاح شده	477.623	3	159.208	311.11	.000	0.925
عرض از مبدا	2.561	1	2.561	5.004	0.028	0.062
پیش تست	475.403	1	475.403	928.994	0.000	0.624
گروه	6.387	2	3.193	6.240	.003	0.141
خطا	38.892	76	0.512			
کل	18099.558	80				
کل اصلاح شده	516.515	79				

نتایج تحلیل ANCOVA در جدول شماره 8 آمده است؛ با توجه به f محاسبه شده (928.994) برای پیش آزمون با درجه آزادی صورت 1 و مخرج 76 و در سطح آلفای 0.01، که از f جدول (4.88) بزرگتر است. برای بررسی نتایج اثر گروهی می توان چنین نتیجه گیری کرد؛ پس از تعدیل نمرات پیش آزمون؛ اثر معنی دار عامل بین آزمودنی های (اثر گروه) (0.141=تا؛ $P < 0/003$ ؛ $f=6/24$) وجود داشت. در واقع f محاسبه شده (6.24) از f جدول (4.88) در سطح آلفای 0.003 و با درجه آزادی صورت 2 و مخرج 76 بزرگتر است. نشان دهنده اثر گروهی می باشد.

جدول 4. نتایج آزمون برای مقایسه دو به دوی گروه ها

اختلاف میانگینها	خطای استاندارد میانگین	سطح معنی داری	فاصله اطمینان 95%		پرسیدن دو جانبه	مردر
			دامنه پایین	دامنه بالا		
0.178	0.197	1	-0.303	0.66	پرسیدن دو جانبه	مردر
*0.674	0.198	0.003	0.19	1.158	گروه کنترل	گروه کنترل
-0.178	0.197	1	-0.66	0.303	مردر	پرسیدن دو جانبه
*0.496	0.197	0.141	0.014	0.977	گروه کنترل	گروه کنترل
*-0.674	0.198	0.003	-1.158	-0.19	مردر	گروه کنترل
*-0.496	0.197	0.041	0.977	-0.014	پرسیدن دو جانبه	پرسیدن دو جانبه

با توجه به نتایج آزمون مقایسه دو به دوی میانگین های تعدیل شده می توان این گونه نتیجه گیری کرد که بین نمرات تعدیل شده پس آزمون گروه های مردر و کنترل؛ پرسیدن دو جانبه و کنترل در سطح آلفای 0.05 تفاوت معنی داری وجود دارد. اما بین روش مردر و پرسیدن دو جانبه تفاوت معنی داری وجود ندارد. در واقع کار آیی دو روش یکسان می باشد.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته های این پژوهش که به اثر بخشی آموزشی مهارت های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پرداخته شده است نتایج زیر حاصل شده است:

- روش مطالعه مردر باعث افزایش نمرات درسی دانش آموزان می شود.

- روش مطالعه پرسیدن دو جانبه باعث افزایش نمرات درسی دانش‌آموزان می‌شود.
- آموزش روش‌های صحیح مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است.
- روش مردر و روش پرسیدن دو جانبه از نظر کارایی دارای کارایی برابری هستند.

یافته‌های پژوهشی با نتایج پژوهش‌های بوهلر و همکاران (2001) و عبدالله‌زاده (1377) برینزما (2004)، درخشان (1382)؛ نوریان و دروسیس (2004) منطبق می‌باشد و تاحدودی نیز با نتایج خدیوزاده و همکاران (1383)؛ نجی (2002)؛ فریدونی مقدم و چراغیان (1387) و قایدی (1381) تقریباً همسو می‌باشد.

براساس مطالب بیان شده، راهکارهایی ارائه شدند که نسبتاً در نشان دادن روش‌های مؤثر در مطالعه صحیح و همچنین پیشرفت تحصیلی می‌تواند مؤثر واقع شوند این راهکارها اگر چه ساده به نظر می‌رسند ولی کاربرد آنها برای هر فردی و دانش‌آموزی موفقیت‌های چشم‌گیری نمایان می‌سازد در مطالعه‌ای که در سال 1971 در چند کشور در زمینه مطالعه خواندن و درک مطلب صورت گرفته بود و ایران نیز در زمره این کشورها بود این نتیجه بدست آمد که مدارس باید برنامه‌هایی را تدارک ببینند که مهارت خواندن و درک مطلب را در گروه دانش‌آموزان سال آخر دوره ابتدایی و دوره‌های آموزش متوسطه پرورش دهد (کیوز، 1376). به نظر می‌رسد که یکی از راه‌های افزایش این توانایی در یادگیری شیوه‌های مطالعه صحیح وجود دارد.

منابع

- امامقلی‌زاده بابلی، مجید (1378)، بررسی تأثیر آموزش شیوه‌های مطالعه در یادگیری علوم اجتماعی دانش‌آموزان پسر سال دوم متوسطه نظام جدید شهرستان بابل، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم تربیتی.
- استوار، نگار (1381)، مقایسه اثر بخشی آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر بهبود عملکرد در تکالیف علوم، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- بالدویج، ساموئل، (1373)، انگیزش در آموزش و پرورش، ترجمه سیدعلی اصغر مسدد، انتشارات دانشگاه شیراز.
- خدیوزاده، والایی، سیف، علی اکبر (1383)، بررسی رابطه راهبردهای مطالعه و یادگیری با عملکرد تحصیلی و خصوصیات شخصیتی دانشجویان دانشگاه‌های تهران.
- بدیع چراغی، علی (1380)، اثر بخشی روش مطالعه مشارکتی و پرسیدن دو جانبه بر درک مطلب دانش‌آموزان پسر دوم راهنمایی شهرستان علی ابادکتول، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشکده روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- درخشان، نوشین (1382)، مقایسه راهبردهای یادگیری و مطالعه دانش‌آموزان موفق و ناموفق، دختر و پسر پیش دانشگاهی شهرستان میانه در سال تحصیلی 82-81، به راهنمایی: دکتر سیدداود حسینی‌نسب پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد - دانشگاه تبریز.
- سیف، علی اکبر، (1380)، روش‌های مطالعه، تهران: نشر آگاه.
- سیف، علی اکبر، (1386)، روش‌های یادگیری و مطالعه، تهران: نشر دوران، چاپ نهم، روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: انتشارات آگاه.

- سیف، ع.ا. (1390)، روانشناسی پرورشی نوین. روانشناسی یادگیری و آموزشی، انتشارات دوران شعاری نژاد، ع.ا. (1376)، فرهنگ علوم رفتاری، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- شقایق، فرهاد (1382)، تأثیر آموزش مهارت‌های و راهبردهای یادگیری دانشجویان دانشگاه پیام نور و ثبات این تأثیر یادگیری پس از گذشت یک نیمسال، رساله دکتری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- طوسی، بهرام (1372)، مهارت‌های مطالعه، انتشارات ترانه، مشهد، چاپ ششم.
- عبدالله زاده، جلیل (1377)، بررسی شیوه‌های مختلف مطالعه و میزان اثر بخشی آن بر دانش‌آموزان دوره راهنمایی و متوسطه استان سمنان در سال تحصیلی 1377، شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش.
- غفوری، م. (1376)، بررسی رابطه بین انگیزش پیشرفت، منبع کنترل، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های نظام جدید شهر تبریز در سال تحصیلی 76-1375، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز.
- فریدونی مقدم، مالک، چراغیان، بهمن (1387)، روش‌های مطالعه و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری آبادان، گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دوره ششم، سال اول، 1388.
- قائدی، حسن (1381)، مقایسه میزان یادگیری با روش‌های مطالعه سنتی پاراگراف خوانی و SQ5R در مدارس راهنمایی شهر داراب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
- نجفی، رضا (1387)، بررسی تأثیر مهارت‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه شهر اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی.
- یوسفی مشهور، مریم، و سیف، علی اکبر (1385)، تأثیر راهبردهای سازماندهی، علامت گذاری و حاشیه نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و دوم شماره 2، 125-137.
- Bieler, R.F. & Snowman, G. (1993). *Psychology applied to teaching* (1th ed.). Houghton mifflin.
- Bruinsma, M. (2004). *Motivation, cognitive processing and achievement in higher education*. *Journal of Learning and Instruction*, 14. P: 549-568
- Crawley, S.J., & Merrit, K. (1996). *Remediating reading difficulties*. (2d ed.). Chicago: Brown & Bechmark.
- Garner, R. (1990). *Whencildren and adults do not use learning strategies: Toward a theory of settings*. *Review of educational Research*, 60, 517-530
- Festco, T., & McClure, J. (2005). *Educational psychology: An integrated approach to classroom decisions*. New York: pearson
- Goetz, E.T., Alexander, P.A., & Ash, M.J. (1992). *Educational psychology: A classroom perspective*. *Max weel Macmillan International*.
- Palinscar, A.S., & Brown, A.L. (1984). *Reciprocal teaching and comprehension monitoring activities, Cognition and Instruction, classroom perspective*. *Max weel Macmillan International*, 2, 117-175.
- Slavin, R.E., 1991, *Educational psychology*. Prentice-Hall, International edition, (3rd edition).
- Slavin, R.E., (2006). *Educational psychology: Theory and practice*. New York: Pearson.
- Weinstein, C.e., & Hume, L.M. (1998). *Study strategies for life Long Learning*. Washington D.C.: American Psychological Association.
- Woolfolk, A.E. (1987, 1995, 2001, 2004). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.

The effects of the study methods on high school students' academic achievement in Bonab

Asadallah Khadivi (Ph. D.)

Ali Nagi Agdasi (Ph. D.)

Mahnaz Samadian (M. A.)

Abstract

This research was done to study the effects of study methods (Murder and reciprocal questioning) on students' academic achievement. The statistical population was included 850 female students studying at the first grade of high-school in Bonab in 2011-2012.

The research method was quasi- experimental with pre- test & post-test. Using random sampling method 80 students were chosen as the sample size, which included there classes, two of the, as test group and the third one as witness were used.

At first a pre-test was given to the testes of three groups, then the test groups were trained in the methods of study skills during eight 45-minutes sessions, at last a post-test was given to them.

The study skill was considered as independent variable, the educational development was considered as a dependent variable. ANCOVA and a correlatedt-test statistic were used to test the hypotheses.

The results showed that there was a significant difference between the learning rate of the students who were trained by the study skills and that of the control group.

Keywords: study skills, educational development, high-school students.

بررسی تأثیر روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان بناب

دکتر اسداله خدیوی¹
دکتر علی‌نقی اقدسی²
مهناز صمدیان³

تاریخ دریافت مقاله: 1390/09/17

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: 1391/01/12

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی تأثیر شیوه‌های مطالعه (مردر⁴ و پرسیدن دو جانبه) بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صورت پذیرفت آزمودنی‌های این پژوهش شامل 80 نفر از دانش‌آموزان دختر سال اول متوسطه شهرستان بناب در سال تحصیلی 90-1389 بودند. که بوسیله روش نمونه‌گیری تصادفی 3 مدرسه انتخاب شد و از هر مدرسه، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب گردید. دو کلاس به عنوان گروه آزمایش و یک کلاس به عنوان گروه گواه انتخاب شدند ابتدا از آزمودنی‌های هر سه گروه پیش‌آزمونی اجرا شد و سپس آموزش روش‌های مهارت‌های مطالعه بر روی گروه‌های آزمایشی در مدت 8 جلسه 45 دقیقه‌ای اجرا گردید و در پایان پس از آزمون اجرا شد در این پژوهش مهارت‌های مطالعه به عنوان متغیر مستقل پیشرفت تحصیلی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهشی از آزمون t همبسته و ANCOVA استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به شیوه مهارت‌های مطالعه، با گروه کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: مهارت‌های مطالعه، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموزان متوسطه.

1- دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه‌الزهراء، تبریز، ایران.

2- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، گروه علوم تربیتی، تبریز، ایران.

3- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، دانشجوی کارشناسی‌ارشد گروه علوم تربیتی، تبریز، ایران.

مقدمه

یکی از مشغله‌های اصلی بشریت در تمام دوران، توانا ساختن نسل آینده در اداره امور خویش و سپردن میراث فرهنگی بوده است، قسمت اعظم این وظیفه در ابتدا توسط خانواده انجام می‌شد و همزمان با گسترش جوامع و تقسیم کار وظیفه تعلیم و تربیت به نهاد آموزش و پرورش محول شده است. امروزه بر اثر پیشرفت روزافزون علوم و تکنولوژی و یافته‌های نوین روان‌شناسی تعلیم و تربیت، مفهوم آموزش و پرورش دگرگون شده و دامنه گسترش آن نیز افزایش یافته است. علمای تعلیم و تربیت را عقیده بر آن است بزرگترین وظیفه‌ی مدارس پرورش و توسعه‌ی قدرت تفکر و خلاقیت و توانایی‌ها و مهارت‌های یادگیری در کودکان است روش‌های صحیح مطالعه و درس خواندن یکی از مسائل بحث‌انگیز در دانش‌آموز می‌باشد زمانی که ما نحوه مطالعه و درس خواندن دانش‌آموز را در مدرسه، منزل یا سالن مطالعه، مورد مشاهده قرار می‌دهیم، متوجه می‌شویم که تفاوت‌های زیادی در روش یادگیری و مطالعه دانش‌آموز وجود دارد.

یکی از مسایل مهم در آموزش و پرورش، مسأله پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. پژوهش‌های صورت گرفته بالاترین رابطه بین استعداد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را نشان داده‌اند. با این حال، عوامل دیگری هم هستند که در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخالت دارند (غفوری، 1376).

شعاری‌نژاد (1376) در تعریف پیشرفت تحصیل می‌گوید: منظور از پیشرفت تحصیلی، پیشرفت یا عدم پیشرفت در کسب و یادگیری مجموعه مطالبی است که تحت عنوان درسی با مواد درسی در طی یک سال تحصیلی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. در سال‌های اخیر بیشتر بحث‌های مربوط به روش‌های مطالعه بوده است در واقع پیشرفت تحصیلی مورد انتظار در مهارت‌های مطالعه هم می‌باشند.

بنابراین با توجه به نقش یادگیری در پیشرفت تحصیلی، نحوه یادگیری در بین دانش‌آموزان نیز مورد توجه می‌باشد. آموزش روش‌های مطالعه به دانش‌آموزان می‌تواند در نحوه یادگیری آن‌ها نقش مؤثری داشته باشد. کاربرد فنون بهتر، مطالعه را آسانتر، سریع‌تر و لذت بخش‌تر می‌سازد. در نتیجه، علاقه‌ی خواننده نسبت به مطالعه افزایش می‌یابد و سبب می‌شود تا او به مطالعه‌ی بیشتر بپردازد، از خواندن مطالبی که باید بخواند دوری نکند، و در زمان کمتر مطالب بیشتری را بخواند (سیف، 1386).

اگر یکی از مشکلات تحصیلی، عدم آشنایی فراگیران با روش‌های صحیح مطالعه باشد، ممکن است بتوان آموزش این شیوه‌ها از موانع رشد تحصیلی فراگیران کاست. در بسیاری از جوامع سعی شده است به فراگیران در افزایش سرعت خواندن، دقت در مطالعه و درک مطلب از طریق آموزش روش‌های صحیح مطالعه کمک نمود. این کار نه تنها در ضمن آموزش صورت می‌گیرد بلکه دوره‌های کوتاه مدت و بلندمدت روش‌های درست مطالعه برای همه افراد علاقمند ایجاد می‌گردد (بالدوویچ، 1373).

بسیاری از دانش‌آموزان علی‌رغم اینکه ساعت‌ها وقت خود را برای خواندن درس‌ها صرف می‌کنند ولی در امتحانات و پرسش‌های شفاهی در کلاس و در سایر آزمون‌ها نتیجه دلخواه کسب نمی‌کنند و این مسأله

برای اولیاء، دبیران و خود دانش‌آموزان قابل تحمل نمی‌باشد و یکی از عواملی است که می‌تواند باعث کاهش انگیزه دانش‌آموز در پیشرفت تحصیلی شود بنابراین روش یا عادت صحیح مطالعه و درس خواندن یک عنصر و نیرو دهنده در فرایند تعلیم و تربیت از اهمیت بالایی برخوردار است (طوسی، 1385). دانش‌آموزانی که از راهبردهای صحیح مطالعه استفاده می‌نمایند موفقیت بیشتری دارند نسبت به دانش‌آموزانی که از راهبردهای صحیح مطالعه استفاده نمی‌نمایند، بیشتر از دانش‌آموزان ناموفق در هنگام مطالعه شرایط مطالعه، مطالعه فعال و سبک مطالعه را رعایت می‌نمایند. در پژوهش این محقق مشخص شد که بین معدل با رعایت شرایط مطالعه، روش‌های مطالعه فعال، سبک مطالعه، عادت‌های نامناسب مطالعه و راهبردهای یادگیری و مطالعه همبستگی معنی‌داری وجود دارد. بنابراین آموزش این راهبردها به دانش‌آموزان می‌تواند در حل مسأله افت تحصیلی و علاقمند کردن دانش‌آموزان به مطالعه، فوق‌العاده مؤثر باشد (درخشان، 1382).

روش‌های آموزش مهارت‌های یادگیری و مطالعه:

1. روش مردر:

یکی از روش‌های موفق در مطالعه و یادگیری، روش مردر¹ نام دارد (دانسرو، 1985). سرواژه مردراز حروف اول کلمات زیر تشکیل یافته است. حال و هوا²، درک و فهم³، یادآوری⁴، درک و هضم⁵، بسط و گسترش⁶ و مرور و پاسخ⁷. روش مردر صورت جدیدتر و تکمیل یافته تر روش پس ختام است و از نظریه‌ها پژوهش‌های روانشناسی خبرپردازی مشتق شده و لذا جنبه‌ی شناختی آن بیشتر است (گوتنز و همکاران، 1992).

- **حال و هوا:** منظور این است که پیش از شروع به مطالعه و یادگیری حال و هوای آن را پیدا کنید. یعنی سر حال و آماده یاد گرفتن باشید و تا پایان مطالعه آن حالت را حفظ کنید (سیف، 1380: 510).
- **درک و فهم:** در این مرحله بکوشید تا آنجا که ممکن است مطالبی را که می‌خوانید به طور عمیق درک کنید. از کم و کیف درک و فهم خود آگاه باشید و بخش‌هایی را که خوب نمی‌فهمید با علامت گذاشتن مشخص کنید تا در مراحل بعدی مجدداً به سراغ آنها بروید (منبع پیشین).
- **یادآوری:** در این مرحله آنچه را که در مرحله‌ی قبل خوانده و فهمیده‌اید به یاد آورید و از راهبردهای تفسیر، تخیل و تحلیل مفاهیم استفاده کنید.

-
1. Murder
  2. Mood
  3. Understand
  4. Recall
  5. Detect and Digest
  6. Expand
  7. Review and Respond

گوئتز و همکاران (1992) در رابطه با مرحله ی یادآوری از روش مردر گفته اند؛ "یادگیرنده نه تنها آنچه را که خوانده است به یاد می آورد بلکه آن را از طریق تفسیر، تخیل و تحلیل به مفاهیم کلیدی تغییر شکل می دهد" (گوئتز و همکاران، 1992: 467).

• **کشف و هضم:** در این مرحله به قسمت هایی که قبلاً خواندید و فهمیدید مراجعه کنید و به یادآوری آنها پردازید. به این منظور، آنچه را که جا گذاشتید یا غلط فهمیدید، کشف کنید و نیز به کشف سازمان مطالب پردازید.

• **بسط و گسترش:** مطالبی را که می خوانید بسط و گسترش دهید، یعنی به آنها شاخ و برگ بدهید و آنها را به مطالبی که قبلاً آموخته اید ربط دهید.

• **مرور کردن و پاسخ دادن:** مرور کردن و پاسخ دادن آخرین مرحله ی روش مردر است. فعالیت اصلی مرور کردن به یاد آوردن آموخته ها، توجه به نکات مهم و سعی در پاسخ دادن به سؤال های قبلاً طرح شده و تمرکز کردن بر هدف های یادگیری است. مرحله ی پاسخ دادن معمولاً پس از آنکه دانشجویان در امتحان یا آزمون مطلبی که خوانده اند شرکت کردند انجام می شود. نتایج آزمون باید به صورت بازخورد در مورد اثربخشی مراحل قبلی مورد استفاده قرار گیرد. هدف عمده ی این مرحله از یادگیری رفع نواقص راهبردهای مطالعه برای کاربردهای آتی است (سیف، 1380).

2. روش پرسیدن دو جانبه¹:

روش دیگری که به افزایش سطح فراشناخت و به بهبود روش مطالعه کمک می کند روش پرسیدن دو جانبه یا پرسیدن متقابل است. این روش را مانزو² (1979) ابداع کرده است (نقل از سیف، 1386). ما در اینجا خلاصه مراحل آن را از کراولی³ و مریت⁴ (1996) نقل می کنیم:

1. معلم به شاگردان می گوید هدف درس این است که به آنها کمک شود تا مطالبی را که می خوانند بهتر درک کنند. آنگاه معلم و شاگردان به نوبت یک جمله را می خوانند. بعد به ترتیب از یکدیگر سؤال می کنند. ابتدا شاگردان از معلم درباره ی جمله سؤالی می پرسند سپس معلم از شاگردان سؤال هایی درباره ی همان جمله می پرسد.

2. همه سؤال هایی که پرسیده می شوند باید به طور کامل جواب داده شوند، اما لازم نیست جواب سؤال های مربوط به اطلاعات واقعی بسط داده شوند. اگر شاگردان نتوانند سؤالی را جواب دهند معلم دلیل آن را جویا می شود.

1. Reciprocal Questioning (Request)

2. Manzo

3. Crawley

4. Merrit

3. هنگام جواب دادن به سؤال‌ها، معلم و شاگردان پاسخ‌های خود را با مراجعه به اطلاعات درون متن مستدل می‌سازند.

4. اگر شاگردان سؤال‌های سطح بالا بپرسند معلم می‌گوید "سؤال خوبی است. من باید پیش از جواب دادن به آن فکر کنم"، اگر سؤال‌های شاگردان در سطح پایین هستند صرفاً به آنها جواب می‌دهد. معلم با پرسیدن سؤال‌های سطح بالا شاگردان را به این کار تشویق می‌کند.

5. معلم و شاگردان تا هر وقت که لازم باشد به همین سبک به خواندن و سؤال کردن و پاسخ دادن ادامه می‌دهند (سیف، 1380).

نتایج پژوهش‌های انجام شده در باره تأثیر استفاده از روش‌های مطالعه بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی پژوهش‌های گوناگونی در باره چگونگی تأثیر استفاده از روش‌های مطالعه انجام گرفته نشان داده‌اند یادگیرندگانی که از روش‌های درست مطالعه استفاده می‌کنند در فعالیت‌های یادگیری خود به پیشرفت بیشتری دست می‌یازند. گارنر (1990).

واینستاین و هیوم (1998) نیز تعدادی پژوهش را با این نتایج ذکر کرده‌اند که معلمان می‌توانند از راه آموزش مهارت‌های مطالعه و یادگیری به دانش‌آموزان خود کمک کنند تا یادگیرندگان موفق‌تری باشند و در سرنوشت تحصیلی خود نقش فعال‌تری ایفا نمایند.

وولفلک (2004) فتنسکوو مککور (2005) و اسلاوین (2006) به پژوهش‌هایی استناد می‌کنند که در آنها آموزش روش مردرد و روش‌های شبیه به آن در افزایش یادگیری دانش‌آموزان مؤثر شناخته شده است. همچنین کامکار (1376) در پژوهش خود نشان داد که استفاده از روش پس ختام در قوی و ضعیف شدن دانشجویان دانشگاه از لحاظ پیشرفت تحصیلی نیز مؤثر است.

در رابطه با روش پرسیدن دو جانبه پژوهش‌هایی وجود دارد که اثر بخشی آن را این روش مورد تأیید قرار داده است. از جمله بدیع چراغی (1380) در پژوهش خود تأثیر مثبت این روش را بر درک مطلب، یاد داری، و انتقال یادگیری در دانش‌آموزان دوره راهنمای تحصیلی نشان داده است. گوتنز الکساندر، و اش (1992) درباره تأثیر روش پرسیدن دو جانبه گفته‌اند این روش اگر هیچ تأثیری دیگری نداشته باشد، دست کم می‌تواند به پردازش متن کمک کند و دانش‌آموزان را برانگیزاند تا به مواد چاپی دقت بیشتری نشان دهد.

پژوهش‌هایی که تأثیر انفرادی روش‌های آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی را مورد بررسی قرار داده‌اند پژوهش‌هایی که تأثیر مشترک استفاده از این راهبدها را نیز بررسی و تأیید کرده‌اند. از جمله می‌توان به پژوهش‌های استوار (1381)، شقاقی (1382) و یوسفی مشهور و سیف (1385) اشاره کرد. همه این پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آموزش روش‌ها و فنون یادگیری و مطالعه به دانش‌آموزان و دانشجویان موجب عملکرد آنان در تکالیف درسی و افزایش پیشرفت تحصیلی‌شان می‌شود به طور ویژه، در پژوهش یوسفی مشهور و سیف (1385) تأثیر آموزش راهبردهای سازماندهی، علامت گذاری و

حاشیه نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داده اند دانش‌آموزانی که در کلاسهای آزمایشی به مدت 7 جلسه هریک از راهبرد های شناختی سه گانه (سازماندهی، علامت گذاری و حاشیه نویسی، و خلاصه برداری) را آموزش دیدند هم استفاده از این راهبردها را یاد گرفتند، هم آنها را به کار بستند و هم نسبت به دانش‌آموزان گروه گواه که از این آموزش بی‌بهره ماندند در آزمون مربوط با درک مطلب که از متنی که در اختیار آنان گذاشته شد به عمل آمد عملکرد بهتری داشتند.

به عنوان یک نتیجه گیری کلی از پژوهشهای انجام شده با روش‌های مختلف یادگیری و تفکر یا راهبردهای شناختی و فراشناختی، می‌توان گفت که اینها قابل آموزش اند یعنی معلمان می‌توانند چه به صورت مستقل و چه همراه با سایر درس‌ها این مهارتهای یادگیری را به دانش‌آموزان و حتی دانشجویان خود آموزش دهند. نکته دیگر اینکه، پس از آموزش، دانش‌آموزان و دانشجویان، به طور داوطلبانه از این راهبردها استفاده می‌کنند و این اقدام بر یادگیری و پیشرفت آنان تأثیر مثبت به جای می‌گذارد، و ولفک (2004) در این باره به معلمان توصیه می‌کند:

صرف نظر از نوع راهبردی که می‌خواهید دانش‌آموزانتان به کار بندند، باید به آنها در این باره آموزش بدهید. آموزش مستقیم، توضیح دادن، تبیین کردن، الگو دهی تمرین و بازخورد همه و همه لازم‌اند آموزش مستقیم راهبردهای یادگیری و مطالعه به ویژه برای دانش‌آموزانی که مشکلات یادگیری دارند و کسانی که زبان مادری آنان انگلیسی نیست مهم است.

برینزما¹ (2004) در تحقیق خود به ارتباط معنی‌داری بین پیشرفت تحصیلی و فرایند پردازش اطلاعات از طریق به کارگیری فنون مطالعه دست یافته است. بنابراین انتظار می‌رود آموزش مهارت‌های مطالعه و یادگیری در پیشرفت تحصیلی نقش داشته باشد.

به اعتقاد سیف (1380) ابزارهای یادگیری روش‌های مطالعه بهتر هستند که تحت عنوان فرایندهای حافظه نیز در سه دسته عمده تکرار و مرور، بسط و گسترش و سازمان‌دهی، طبقه‌بندی می‌شوند. اگر دانش‌آموز بداند که برای آموختن چه باید بکند و چه مهارت‌هایی را به دست آورد علی‌رغم همه کاستی‌ها و کمبودهای بیرونی بر دشواری‌ها غلبه خواهد کرد راهبردهای گوناگون به پیامدهای یادگیری مختلف و سطوح گوناگون موفقیت منجر خواهد شد. دانش‌آموزانی که مهارت‌هایی را کسب می‌کنند بیشتر انتظار موفقیت دارند و در نتیجه به انجام تکلیف و به دست آوردن موفقیت اصرار خواهند داشت. مهارت مطالعه به عنوان ابزار یادگیری به یادگیرنده کمک می‌کند تا اطلاعات تازه را برای ترکیب با اطلاعات قبلاً آموخته شده و ذخیره‌سازی آنها در حافظه دراز مدت آماده کند. وقتی که یادگیرنده با آموزش مهارت‌های مطالعه در یادگیری کسب توفیق کند از این راه رضایت خاطر نصیب او شده و در او نسبت به یادگیری بیشتر ایجاد انگیزه می‌شود.

نجفی (1387) در تحقیقی که روی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه شهر اصفهان انجام داد به این نتیجه دست یافت روش پرسیدن دو جانبه علاوه بر افزایش عملکرد تحصیلی موجب ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان شده است.

در پژوهش دیگر عبدالله زاده (1377)، تحت عنوان بررسی شیوه‌های مختلف مطالعه میزان اثر پذیری آن بر دانش‌آموزان دوره راهنمایی متوسطه استان سمنان پرداختند حاکی از آن بود که روش آموزش مطالعه در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است و در نتیجه این آموزش روش مطالعه را باید از دوره ابتدایی نسبت به آشنا نمودن دانش‌آموزان با روش‌های اصول صحیح مطالعه همت گماشت.

مطالعه خدیوزاده و همکاران (1383) نشان داد که راهبردهای مطالعه در دانشجویان مشروط و غیرمشروط با یکدیگر تفاوت معنی داری دارد و این راهبردها در دانشجویانی که سابقه مشروط شدن نداشتند، بهتر بود.

یافته‌های پژوهش فریدونی مقدم و چراغیان (1387) ارتباط مثبت و معنی‌داری را بین عادات مطالعه افراد و وضعیت تحصیلی آنها نشان داد. پیشرفت تحصیلی و دستیابی به هدف‌های آموزشی مستلزم وجود عوامل متعددی است که یکی از این عوامل بدون تردید مهارت‌ها یا عادات مطالعه افراد می‌باشد. بدیهی است که با بهبود روش مطالعه افراد، میزان به یادسپاری و یادآوری آنها نیز بهبود یافته که با ارتقاء و بهبود این دو مهارت، در نتیجه عادات صحیح مطالعه، عملکرد تحصیلی آنها نیز بهبود می‌یابد. پژوهش‌هایی که درباره اثر بخشی روش مطالعه مشارکتی انجام گرفته (از جمله مک دونالد و همکاران، به نقل اسلاوین، 1991) نشان داده‌اند دانش‌آموزانی که با استفاده از روش مشارکتی مطالعه می‌کنند از کسانی که مطالب را برای خودشان مطالعه می‌کنند یا صرفاً به مطالعه مطلب می‌پردازند، بیشتر می‌آموزند و آموخته‌ها را برای مدت طولانی تری در یاد نگه می‌دارند. در روش مطالعه مشارکتی برای هر دو نفر شرکت کننده مؤثر است، اما جالب اینجاست که همواره سهم توضیح دهنده از یادگیری بیشتر از سهم گوش دهنده است (سیف، 1380).

نتایج تحقیق قانلی (1381)، نشان می‌دهد که: بین میزان یادگیری با روش‌های مطالعه مردر و روش سنتی پاراگراف خوانی در کلاس‌های اول مدارس راهنمایی در درس دینی، تفاوت معنی‌دار وجود دارد. عبارتی دانش‌آموزانی که با روش مطالعه مردر مطالعه می‌کنند، نسبت به دانش‌آموزانی که با روش سنتی پاراگراف خوانی مطالعه می‌کنند، عملکرد بهتری از خود نشان می‌دهند. بنابراین، آموزش این راهبردها به دانش‌آموزان می‌تواند در حل مسأله افت تحصیلی و بی‌علاقه بودن دانش‌آموزان به مطالعه و کتابخوانی، فوق‌العاده مؤثر باشد.

بایلر¹ و اسنومن¹ (1993) پژوهش‌هایی را نقل کرده‌اند که در آنها اسکات پاریس² و همکارانش در سال‌های 1984 و 1986 به دانش‌آموزان کلاس‌های سوم و پنجم مهارت‌های شناختی و فراشناختی را

آموزش دادند. نتایج این پژوهش‌ها معلوم کرده اند که دانش‌آموزانی که این گونه مهارت‌ها به آنان آموزش داده شده (گروه آزمایش)، در قیاس با دانش‌آموزانی که از آموزش این مهارت‌ها بی بهره ماندند (گروه گواه)، در توانایی خواندن و فهمیدن مطلب جلوتر بودند. همچنین دانش‌آموزان گروه آموزشی از دانش‌آموزان گروه گواه نسبت به استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی و فواید آنها آگاهی بیشتری کسب کردند.

از پژوهش‌های دیگر می‌توان به پژوهش متولی (1376) که به صورت پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته روانشناسی تربیتی انجام گرفته است اشاره کرد. در این پژوهش تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن، درک مطلب، و سرعت یادگیری دانش‌آموزان کلاسهای اول دبیرستانهای دخترانه شهرستان فردوس مورد تأیید قرار گرفت.

از پژوهش‌های دیگر می‌توان به پژوهش متولی (1376) که به صورت پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته روانشناسی تربیتی انجام گرفته است اشاره کرد. در این پژوهش تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن، درک مطلب، و سرعت یادگیری دانش‌آموزان کلاسهای اول دبیرستانهای دخترانه شهرستان فردوس مورد تأیید قرار گرفت.

امامقلی زاده (1378) در تحقیق خود با عنوان «بررسی تأثیر آموزش شیوه‌های مطالعه در یادگیری علوم اجتماعی دانش‌آموزان پسر سال دوم متوسطه نظام جدید شهرستان بابل» به این نتایج رسید که، بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به روش پس ختام با گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین، بین میزان یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده به شیوه ی برنامه ریزی با گروه کنترل نیز تفاوت معنی داری وجود دارد. اما در مقایسه گروه آموزش دیده به شیوه ی دقیق خوانی با گروه کنترل چنین تفاوتی مشاهده نشد.

اگر چه عوامل زیادی در پیشرفت تحصیلی مؤثرند اما وقتی سخن از پیشرفت تحصیلی به میان می‌آید اغلب توجه‌ها به روش مطالعه به عنوان عامل مؤثر در این پیشرفت معطوف می‌شود. در این پژوهش تأثیر روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار می‌گیرد سؤال اصلی پژوهش این است آیا روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش مؤثر دارد؟ در واقع با انجام این تحقیق و پاسخ به این سؤال می‌توان تا حدودی نقش روش‌های مطالعه در پیشرفت دانش‌آموزان را کشف و در جهت تقویت آن گام برداشت.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع شبه تجربی می‌باشد. با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با یک گروه کنترل به شرح زیر تدوین شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان‌های

1. Snowman
2. Scott Paris

مدارس شهر بناب بوده اند که تعداد آنها در سال تحصیلی 1389، 850 نفر بود. حجم نمونه آماری دانش‌آموزان با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی 80 نفر شد از بین دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان مدارس شهر بناب از سه دبیرستان موجود، به صورت تصادفی سه کلاس انتخاب گردید.

Yb	X1	ya
Yb	X2	Ya
Yb	X	ya

علائم در طرح فوق به شرح زیر است:

X1 گروه آزمایشی مربوط به متغیر مستقل روش مطالعه مردر

X2 گروه آزمایشی مربوط به متغیر مستقل روش مطالعه پرسیدن دو جانبه

X گروه گواه

Yb پیش آزمون

Ya پس آزمون

توضیح اینکه پیش‌آزمون در سه کلاس دخترانه متوسطه اجرا شد. سپس متغیرهای مستقل در کلاس‌های که با گمارش تصادفی برگزیده شده بودند به مورد اجرا گذاشته شد بعد از گذشت جلسات آموزشی پس آزمون مقایسه $D=ya-yb$ محاسبه گردید بدین ترتیب تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش تحقیق هم چنان که گفته شده شبه تجربی است یعنی حجم نمونه از جامعه واقعی انتخاب شده با گمارش تصادفی گروه‌ها اجرا شده است.

برای اجرای تحقیق دو نوع روش مطالعه (مردر و پرسیدن دو جانبه) به کلاس‌های منتخب ارائه شد در ابتدا و پایان اجرای یک سطح از متغیر مستقل یک نوع روش مطالعه و میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد اندازه‌گیری قرار گرفت از آن جا که تحقیق بعد از نیمسال اول سال تحصیلی به بعد موکول شد در طول نیمسال اول سال تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس روش خودشان به مطالعه پرداختند یعنی تا امتحانات دی ماه، که پژوهش پس از آن شروع شد هیچ گونه کار به خصوصی در کلاس‌های منتخب اعمال نشده بود و دانش‌آموزان این کلاس‌ها طبق شیوه مطالعه خود یاد می‌گرفتند.

از گروه آزمایش و کنترل ابتدا پیش‌آزمون یعنی امتحانات نیم سال اول اجرا شد نتایج این آزمون نشانگر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان طبق شیوه رایج خودشان بود (البته پیش‌آزمون معدل نیمسال اول است). سپس دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش یکی از گروه‌ها به شیوه مطالعه مردر و گروه دیگر به شیوه پرسیدن دو جانبه در 8 جلسه آموزش دیدند در پایان سال تحصیلی معدل پایان ترم هر سه گروه را از مسئولان مربوطه دریافت نموده و تحت عنوان پیشرفت تحصیلی یا یکدیگر مقایسه کردیم تا در این تحقیق بتوانیم به این پاسخ دست یابیم که پیشرفت تحصیلی کدام گروه بیش از سایرین بوده است و آیا روش‌های آموزش مطالعه در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخیل بوده است؟

جدول 1. برنامه جلسات آموزش مهارت‌های مطالعه

جلسات	برنامه آموزشی
اول	مقدمه‌ای در رابطه تعریف مطالعه، مزایا، ضرورت، هدف و انگیزه
دوم	بیان شرایط صحیح مطالعه، تصویر ذهنی مثبت، علاقه، زمان و مکان مناسب برای مطالعه، برنامه‌ریزی، زمان‌بندی و تمرین
سوم	مروری بر آسیب‌شناسی مطالعه، ذکر شیوه‌های غلط مطالعه (همچون مطالعه حین خستگی، بلند خواندن و...) و دلایل اشتباه بودن آنها
چهارم	روش افزایش سرعت مطالعه، شیوه‌های درست خواندن و پرهیز از برگشت و سرگردانی چشم و انجام تمرین‌های لازم
پنجم	شیوه‌های تقویت تمرکز و توجه، انجام تمرین‌های لازم و اصول موفقیت در امتحانات
ششم	برنامه ریزی درسی و اصول موفقیت در امتحانات
هفتم	معرفی انواع حافظه و علل فراموشی و ناتوانی در یادآوری در هر کدام از مراحل حافظه.
هشتم	روش مطالعه مردردر یک گروه آزمایش و روش پرسیدن دوجانبه در گروه آزمایش دیگر

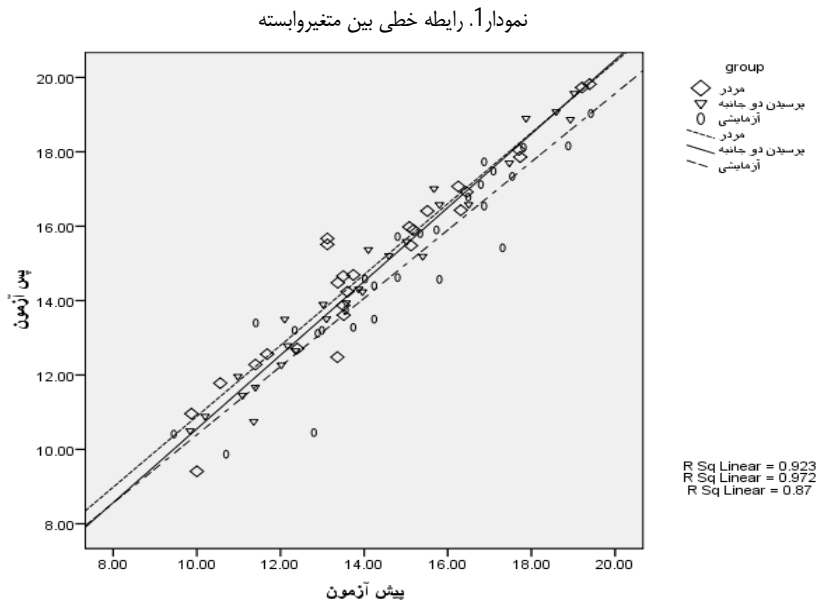
یافته‌ها

فرضیه: روش‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد.

برای آزمون فرضیه برای حذف اثر پیش آزمون از آزمون ANCOVA استفاده شد. جدول‌های زیرنتایج این تحلیل را نشان می‌دهند. قبل از اجرای آزمون ANCOVA مفروضه همسانی واریانس‌ها از طریق آزمون لون مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج آزمون نشان می‌دهد که f محاسبه شده (2.593) با درجه آزادی صورت 2، مخرج 77، در سطح آلفای 0.05، از f جدول (3.11) کوچکتر است. فرض صفر تایید می‌شود می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین واریانس‌های سه گروه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. یعنی مفروضه همسانی واریانس‌ها وجود دارد.

بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته

با بررسی نمودار می توان نتیجه گیری کرد که بین دو متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته رابطه خطی وجود دارد، چون به نظر می رسد که شیب های خط رگرسیون تا حدی موازی می باشند.

بررسی همگنی شیب رگرسیون

با توجه به تحلیل جدول زیر تعامل بین پیش آزمون و گروه $p=0/629$ است از $0/05$ بزرگ تر است و معنی دار نمی باشد مطمئنا بالاتر از نقطه برش می باشد. در واقع به این معنا است که مفروضه همگنی شیب رگرسیون وجود دارد و می توان از تحلیل ANCOVA استفاده نمود.

جدول 2. آزمون اثرات بین آزمودنی ها

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	f	سطح معنی دار
مدل اصلاح شده	478.108	5	95.662	184.235	.000
عرض از مبدا	2.754	1	2.754	5.306	.024
گروه	.257	2	.128	248	.781
پیش آزمون	470.531	1	470.531	906.576	.000
پیش آزمون*گروه	.485	2	.242	.467	.629
خطا	38.407	74	.519		
کل	18099.58	80			
کل اصلاح شده	516.515	79			

($R=.921$ = مجذور R تعدیل شده) $R=.926$

جدول 3. آزمون ANCOVA متغیر وابسته: پس آزمون

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	f	سطح معنی دار	توان دوم مجذور اتای جزئی
مدل اصلاح شده	477.623	3	159.208	311.11	.000	0.925
عرض از مبدا	2.561	1	2.561	5.004	0.028	0.062
پیش تست	475.403	1	475.403	928.994	0.000	0.624
گروه	6.387	2	3.193	6.240	.003	0.141
خطا	38.892	76	0.512			
کل	18099.558	80				
کل اصلاح شده	516.515	79				

نتایج تحلیل ANCOVA در جدول شماره 8 آمده است؛ با توجه به f محاسبه شده (928.994) برای پیش آزمون با درجه آزادی صورت 1 و مخرج 76 و در سطح آلفای 0.01، که از f جدول (4.88) بزرگتر است. برای بررسی نتایج اثر گروهی می توان چنین نتیجه گیری کرد؛ پس از تعدیل نمرات پیش آزمون؛ اثر معنی دار عامل بین آزمودنی های (اثر گروه) (0.141=تا؛ $P < 0/003$ ؛ $f=6/24$) وجود داشت. در واقع f محاسبه شده (6.24) از f جدول (4.88) در سطح آلفای 0.003 و با درجه آزادی صورت 2 و مخرج 76 بزرگتر است. نشان دهنده اثر گروهی می باشد.

جدول 4. نتایج آزمون برای مقایسه دو به دوی گروه ها

اختلاف میانگینها	خطای استاندارد میانگین	سطح معنی داری	فاصله اطمینان 95%		پرسیدن دو جانبه	مردر
			دامنه پایین	دامنه بالا		
0.178	0.197	1	-0.303	0.66	پرسیدن دو جانبه	مردر
*0.674	0.198	0.003	0.19	1.158	گروه کنترل	گروه کنترل
-0.178	0.197	1	-0.66	0.303	مردر	پرسیدن دو جانبه
*0.496	0.197	0.141	0.014	0.977	گروه کنترل	گروه کنترل
*-0.674	0.198	0.003	-1.158	-0.19	مردر	گروه کنترل
*-0.496	0.197	0.041	0.977	-0.014	پرسیدن دو جانبه	پرسیدن دو جانبه

با توجه به نتایج آزمون مقایسه دو به دوی میانگین های تعدیل شده می توان این گونه نتیجه گیری کرد که بین نمرات تعدیل شده پس آزمون گروه های مردر و کنترل؛ پرسیدن دو جانبه و کنترل در سطح آلفای 0.05 تفاوت معنی داری وجود دارد. اما بین روش مردر و پرسیدن دو جانبه تفاوت معنی داری وجود ندارد. در واقع کار آیی دو روش یکسان می باشد.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته های این پژوهش که به اثر بخشی آموزشی مهارت های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پرداخته شده است نتایج زیر حاصل شده است:

- روش مطالعه مردر باعث افزایش نمرات درسی دانش آموزان می شود.

- روش مطالعه پرسیدن دو جانبه باعث افزایش نمرات درسی دانش‌آموزان می‌شود.
- آموزش روش‌های صحیح مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است.
- روش مردر و روش پرسیدن دو جانبه از نظر کارایی دارای کارایی برابری هستند.

یافته‌های پژوهشی با نتایج پژوهش‌های بوهلر و همکاران (2001) و عبدالله‌زاده (1377) برینزما (2004)، درخشان (1382)؛ نوریان و دروسیس (2004) منطبق می‌باشد و تاحدودی نیز با نتایج خدیوزاده و همکاران (1383)؛ نجی (2002)؛ فریدونی مقدم و چراغیان (1387) و قایدی (1381) تقریباً همسو می‌باشد.

براساس مطالب بیان شده، راهکارهایی ارائه شدند که نسبتاً در نشان دادن روش‌های مؤثر در مطالعه صحیح و همچنین پیشرفت تحصیلی می‌تواند مؤثر واقع شوند این راهکارها اگر چه ساده به نظر می‌رسند ولی کاربرد آنها برای هر فردی و دانش‌آموزی موفقیت‌های چشم‌گیری نمایان می‌سازد در مطالعه‌ای که در سال 1971 در چند کشور در زمینه مطالعه خواندن و درک مطلب صورت گرفته بود و ایران نیز در زمره این کشورها بود این نتیجه بدست آمد که مدارس باید برنامه‌هایی را تدارک ببینند که مهارت خواندن و درک مطلب را در گروه دانش‌آموزان سال آخر دوره ابتدایی و دوره‌های آموزش متوسطه پرورش دهد (کیوز، 1376). به نظر می‌رسد که یکی از راه‌های افزایش این توانایی در یادگیری شیوه‌های مطالعه صحیح وجود دارد.

منابع

- امامقلی‌زاده بابلی، مجید (1378)، بررسی تأثیر آموزش شیوه‌های مطالعه در یادگیری علوم اجتماعی دانش‌آموزان پسر سال دوم متوسطه نظام جدید شهرستان بابل، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم تربیتی.
- استوار، نگار (1381)، مقایسه اثر بخشی آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر بهبود عملکرد در تکالیف علوم، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- بالدویج، ساموئل، (1373)، انگیزش در آموزش و پرورش، ترجمه سیدعلی اصغر مسدد، انتشارات دانشگاه شیراز.
- خدیوزاده، والایی، سیف، علی اکبر (1383)، بررسی رابطه راهبردهای مطالعه و یادگیری با عملکرد تحصیلی و خصوصیات شخصیتی دانشجویان دانشگاه‌های تهران.
- بدیع چراغی، علی (1380)، اثر بخشی روش مطالعه مشارکتی و پرسیدن دو جانبه بر درک مطلب دانش‌آموزان پسر دوم راهنمایی شهرستان علی ابادکتول، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشکده روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- درخشان، نوشین (1382)، مقایسه راهبردهای یادگیری و مطالعه دانش‌آموزان موفق و ناموفق، دختر و پسر پیش دانشگاهی شهرستان میانه در سال تحصیلی 82-81، به راهنمایی: دکتر سیدداود حسینی‌نسب پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد - دانشگاه تبریز.
- سیف، علی اکبر، (1380)، روش‌های مطالعه، تهران: نشر آگاه.
- سیف، علی اکبر، (1386)، روش‌های یادگیری و مطالعه، تهران: نشر دوران، چاپ نهم، روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: انتشارات آگاه.

- سیف، ع.ا. (1390)، روانشناسی پرورشی نوین. روانشناسی یادگیری و آموزشی، انتشارات دوران شعاری نژاد، ع.ا. (1376)، فرهنگ علوم رفتاری، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- شقایق، فرهاد (1382)، تأثیر آموزش مهارت‌های و راهبردهای یادگیری دانشجویان دانشگاه پیام نور و ثبات این تأثیر یادگیری پس از گذشت یک نیمسال، رساله دکتری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- طوسی، بهرام (1372)، مهارت‌های مطالعه، انتشارات ترانه، مشهد، چاپ ششم.
- عبدالله زاده، جلیل (1377)، بررسی شیوه‌های مختلف مطالعه و میزان اثر بخشی آن بر دانش‌آموزان دوره راهنمایی و متوسطه استان سمنان در سال تحصیلی 1377، شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش.
- غفوری، م. (1376)، بررسی رابطه بین انگیزش پیشرفت، منبع کنترل، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های نظام جدید شهر تبریز در سال تحصیلی 76-1375، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز.
- فریدونی مقدم، مالک، چراغیان، بهمن (1387)، روش‌های مطالعه و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری آبادان، گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دوره ششم، سال اول، 1388.
- قائدی، حسن (1381)، مقایسه میزان یادگیری با روش‌های مطالعه سنتی پاراگراف خوانی و SQ5R در مدارس راهنمایی شهر داراب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
- نجفی، رضا (1387)، بررسی تأثیر مهارت‌های مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه شهر اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی.
- یوسفی مشهور، مریم، و سیف، علی اکبر (1385)، تأثیر راهبردهای سازماندهی، علامت گذاری و حاشیه نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و دوم شماره 2، 125-137.
- Bieler, R.F. & Snowman, G. (1993). *Psychology applied to teaching* (1th ed.). Houghton mifflin.
- Bruinsma, M. (2004). **Motivation, cognitive processing and achievement in higher education.** *Journal of Learning and Instruction*, 14. P: 549-568
- Crawley, S.J., & Merrit, K. (1996). **Remediating reading difficulties.** (2d ed.). Chicago: Brown & Bechmark.
- Garner, R. (1990). **Whencildren and adults do not use learning strategies: Toward a theory of settings.** *Review of educational Research*, 60, 517-530
- Festco, T., & McClure, J. (2005). **Educational psychology: An integrated approach to classroom decisions.** New York: pearson
- Goetz, E.T., Alexander, P.A., & Ash, M.J. (1992). **Educational psychology: A classroom perspective.** *Max weel Macmillan International*.
- Palinscar, A.S., & Brown, A.L. (1984). **Reciprocal teaching and comprehension monitoring activities, Cognition and Instruction, classroom perspective.** *Max weel Macmillan International*, 2, 117-175.
- Slavin, R.E., 1991, **Educational psychology.** *Prentice-Hall, International edition*, (3rd edition).
- Slavin, R.E., (2006). **Educational psychology: Theory and practice.** New York: Pearson.
- Weinstein, C.e., & Hume, L.M. (1998). **Study strategies for life Long Learning.** Washington D.C.: American Psychological Association.
- Woolfolk, A.E. (1987, 1995, 2001, 2004). **Educational psychology.** Boston: Allyn and Bacon.

The effects of the study methods on high school students' academic achievement in Bonab

Asadallah Khadivi (Ph. D.)

Ali Nagi Agdasi (Ph. D.)

Mahnaz Samadian (M. A.)

Abstract

This research was done to study the effects of study methods (Murder and reciprocal questioning) on students' academic achievement. The statistical population was included 850 female students studying at the first grade of high-school in Bonab in 2011-2012.

The research method was quasi- experimental with pre- test & post-test. Using random sampling method 80 students were chosen as the sample size, which included there classes, two of the, as test group and the third one as witness were used.

At first a pre-test was given to the testes of three groups, then the test groups were trained in the methods of study skills during eight 45-minutes sessions, at last a post-test was given to them.

The study skill was considered as independent variable, the educational development was considered as a dependent variable. ANCOVA and a correlatedt-test statistic were used to test the hypotheses.

The results showed that there was a significant difference between the learning rate of the students who were trained by the study skills and that of the control group.

Keywords: study skills, educational development, high-school students.